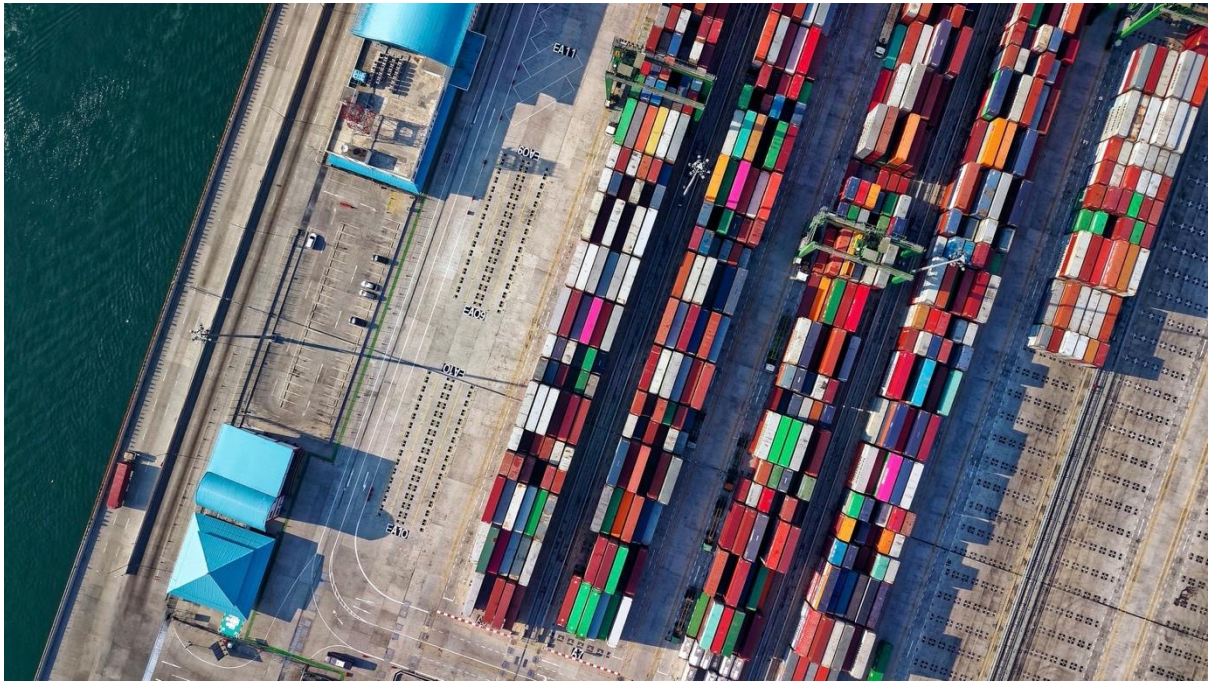

Znaczenie stabilności Kazachstanu w regionalnym i światowym łańcuchu dostaw

Krzysztof Pachucki-Włosek

09.02.2022

Artykuł w skrócie:

- wskutek wieloletnich inwestycji infrastrukturalnych przez terytorium Kazachstanu przebiega pięć tras kolejowych i sześć drogowych o znaczeniu regionalnym i międzynarodowym¹;
- wybuch protestów spowodowanych nagłym wzrostem cen gazu LPG stał się niepokojącym wydarzeniem dla wielu podmiotów. Utrzymująca się destabilizacja wewnątrz Kazachstanu stanowiła realne zagrożenie dla ciągłości dostaw w ramach światowych i regionalnych łańcuchów, dlatego opinia międzynarodowa tak spokojnie przyjęła do wiadomości tzw. misję pokojową podjętą przez Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ).

Styczniowe wydarzenia w Kazachstanie były bacznie obserwowane przez władze w Pekinie, głównie z powodu realizacji w tym państwie ogromnych chińskich inwestycji. W 2013 roku prezydent Chin Xi Jinping podczas wizyty w Astanie przedstawił **konceptję Nowego Jedwabnego Szlaku**, projektu zakładającego odbudowę średniowiecznego szlaku handlowego łączącego Europę i Azję, jako podbudowy pozycji mocarstwa lądowego². Doprowadziło to do wzrostu znaczenia Kazachstanu jako państwa tranzytowego pomiędzy wspomnianymi wyżej kontynentami. **Kraj ten w latach 2014-2020 stał się wielkim odbiorcą chińskich inwestycji poprawiających jakość dróg lądowych i kolejowych**. Poprawa jakości infrastruktury doprowadziła do pobudzenia tranzytu, który w 2021 roku osiągnął poziom 256,5 mln ton ładunków³.

Między Chinami a Europą

W przypadku przedłużenia się protestów, Chińczycy musieliby zmierzyć się z dwoma problemami logistycznymi: zapewnieniem bezpiecznego i ciągłego tranzytu towarów do

¹ *По территории Казахстана проходят 11 международных транзитных коридоров*, Kapital.kz, <https://kapital.kz/economic/100272/po-territorii-kazahstana-prokhodyat-11-mezhdunarodnykh-tranzitnykh-koridorov.html> , dostęp 20.01.2022.

² Więcej: M. Adamczyk, *Nowy Jedwabny Szlak jako próba stworzenia mocarstwa lądowego w myśl klasycznych teorii geopolitycznych* „Kultura-Historia-Globalizacja” 2017, nr 22, ss. 3-16.

³ *В 2021 году железнодорожным транспортом в Казахстане перевезли 256 млн т грузов*, RZD-Partner, <https://www.rzd-partner.ru/zhd-transport/news/v-2021-godu-zheleznodorozhnym-transportom-v-kazahstane-pervezli-256-mln-t-gruzov/> , dostęp 20.01.2022.

Europy oraz utrzymaniem wymiany ekonomicznej z Turkmenistanem i Uzbekistanem na dotychczasowym poziomie. **W kwestii tranzytu Pekin stanąłby przed katastrofą logistyczną, gdyż 80% pociągów wiozących ładunki z Chińskiej Republiki Ludowej do Europy przejeżdża przez Kazachstan**⁴. W celu ratowania łańcucha dostaw, Państwo Środka musiałoby porozumieć się z Rosją w kwestii tranzytu towarów trasą Kolei Bajkalsko-Amurskiej. Nawet jeśli Moskwa wyraziłaby zgodę, niemożliwe byłoby obsłużenie wszystkich transportów ze względu na ograniczoną przepustowość magistrali, następstwem czego byłyby przestoje i wielomilionowe straty.

Brak wspólnej granicy z Turkmenistanem i Uzbekistanem wymusza na Chinach konieczność tranzytu wszelkich towarów – w tym strategicznych surowców energetycznych – przez terytorium Kazachstanu. **Gazociąg z Turkmenistanu dostarcza Chinom 30 mld m³ gazu rocznie, co stanowi 15% ich rocznego zapotrzebowania**⁵. Przerwanie tego łańcucha nawet na kilka dni mogłoby doprowadzić do milionowych strat poniesionych przez chińską gospodarkę. Chaos w Kazachstanie odbiłby się również na chińsko-uzbeckiej wymianie handlowej, która w 2020 roku wyniosła 6,4 mld USD⁶. Chiny co prawda w 2020 roku otworzyły alternatywną trasę z pominięciem terenów kazachskich, jednak korzystnie z niej znacząco wydłuża czas dostawy i podnosi jej koszty⁷. Należałoby transportować towary koleją na granicę uzbecko-kirgiską, następnie przeładowywać na samochody ciężarowe i przewozić przez Kirgistan, aby następnie powtórnie załadować je na wagony kolejowe na granicy kirgisko-chińskiej. Nieopłacalność takich operacji po raz kolejny pokazuje znaczenie utrzymania porządku wewnątrz Kazachstanu dla zachowania wpływów *chińskiego smoka* w regionie Azji Centralnej.

Wielki brat z północy

Dla Rosji Kazachstan stanowi *rosyjską bramę* do pozostałych państw regionu ze względu na brak bezpośredniej granicy lądowej. Szczególnie chodzi tutaj o zależne politycznie od Kremla Kirgistan i Tadżykistan, ale także o Uzbekistan, w którym Rosjanie próbują zachować

⁴ *Закрепляя позиции транзитного лидера*, Utlc.com, <https://utlc.com/smi/zakreplyaya-pozitsii-tranzitnogo-lidera/>, dostęp 20.01.2022.

⁵ A. Jarosiewicz, M. Falkowski, *Wielka gra wokół Turkmenistanu*, Punkt Widzenia nr 17, 2008, s. 18-19.

⁶ *Узбекистан: Китай – главный торговый партнер, Россия – на втором месте*, Eurasianet.org, <https://russian.eurasianet.org/>, dostęp 20.01.2022.

⁷ *Китай открыл новый транспортный коридор в Узбекистан*, Kursiv.kz, <https://kursiv.kz/news/rynki/2020-06/kitay-otkryl-novyy-transportnyy-koridor-v-uzbekistan>, dostęp 20.01.2022.

równowagę względem pozostałych partnerów – Chin, UE i USA. Odcięcie drogi dla rosyjskich produktów do Kirgistanu i Tadżykistanu umożliwiłoby rozszerzenie wpływów chińskich na te państwa dzięki posiadaniu wspólnej granicy, a poprzez ich terytorium – na zdominowanie rynku uzbeckiego. Moskwa poniosłaby znaczące straty nie tylko polityczne, ale i ekonomiczne. **Wymiana handlowa Rosji z tymi państwami za rok 2020 wyniosła 8,2 mld USD. Ponad 98% towarów podlegających obustronnym wymianom przewieziono przez terytorium Kazachstanu⁸.**

Rosja uzyskuje również korzyści finansowe z tytułu tranzytu w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku. Przez jej terytorium przebiega jedna z kluczowych tras kolejowych i aż trzy trasy drogowe prowadzące do granicy z Polską⁹. Przebieg czterech kluczowych szlaków tranzytowych dostarcza Rosji sporych zysków, które państwo mogłoby stracić w wyniku destabilizacji wewnątrz Republiki Kazachstanu.

Znaczenie dla Europy – ropa i High-Tech

Kazachstan stanowi nie tylko ważne ogniwo w procesie tranzytu towarów, ale odgrywa również rolę dostawcy surowców energetycznych, niezbędnych przy produkcji High-Tech do Europy. Jako dziewiąty producent ropy naftowej na świecie, państwo to ma wpływ na kształtowanie się cen na rynku światowym. Protesty i ograniczenie wydobycia na kazachskich rafineriach bezpośrednio odbiło się na wzroście ceny tego surowca. Cena baryłki w ciągu tygodnia (31.12-6.01) wzrosła o ponad 4 USD z 77,86 USD do 81,95 USD (+5,2%)¹⁰. Szczególne obawy dotyczyły rynku Europy Południowej, pozyskującej swoje zapasy ropy korytarzem transportowym TRACECA, prowadzącym z Kazachstanu poprzez Morze Kaspijskie i Kaukaz Południowy, oraz Południowym Korytarzem Transazjatyckim, biegnącym przez Iran i Turcję. **Przestoje w wydobyciu i transporcie miałyby kolosalne znaczenie dla wielkości produkcji na rynku wysokich technologii.** To właśnie na terytorium Kazachstanu

⁸ *Торговые партнеры Республики Таджикистан*, Tajtrade.tj, <https://tajtrade.tj/menu/28?l=ru> , dostęp 20.01.2022.; *Торговля Узбекистана с Российской Федерацией (инфографика)*, E-cis.info, <https://e-cis.info/news/566/96429/> , dostęp 20.01.2022. ; *Импорт-2020. Какие товары Россия поставляет в Кыргызстан? (товарная структура)*, Tazabek.kg, <https://www.tazabek.kg/news:1673449> , dostęp 20.01.2022.

⁹ *По территории Казахстана проходят 11 международных транзитных коридоров*, Kapital.kz, <https://kapital.kz/economic/100272/po-territorii-kazahstana-prokhodyat-11-mezhdunarodnykh-tranzitnykh-koridorov.html> , dostęp 20.01.2022.

¹⁰ *ROPA*, Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/inwestowanie/profile/quote.html?symbol=ROPA> , dostęp 20.01.2022..

znajduje się 30% światowych zasobów rudy chromu i 25% światowych zasobów uranu. Kazachstan dysponuje także największymi zasobami cynku na świecie, drugimi zasobami ołowiu oraz jedenastymi pokładami rud manganu¹¹. Wszystkie one są niezbędne w sektorze nowoczesnych technologii.

Spichlerz Azji Centralnej

Chociaż kazachski sektor rolny nie należy do najlepiej rozwiniętych, odgrywa on ważną rolę w bezpieczeństwie żywnościowym Azji Centralnej. Dla Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu stanowi jednego z kluczowych dostawców produktów rolnych. Potwierdzają to dane statystyczne za rok 2020.

Tabela 1. Rola Kazachstanu w imporcie żywności państw Azji Centralnej w 2020 roku wyrażona w mld USD

	Wartość importowanej żywności za rok 2020	Wielkość importu żywności z Kazachstanu za 2020 rok	Procentowy udział żywności importowanej z Kazachstanu w za rok 2020
Kirgistan	1.063	0.168	15.8%
Tadżykistan	0.515	0,342	66.4%
Uzbekistan	1.39	0.996	73.2%
Turkmenistan	0.300	0.224	74.6%

Źródło: Обзор ВЭД. Казахстан, Агрозкспорт, 2021, с. 21.

Dane za 2020 rok pokazują, że aż trzy państwa Azji Środkowej importowały ponad 60% żywności z Kazachstanu. Częściowe dane za 2021 rok pokazują utrzymanie tej tendencji. Turkmeński import pszenicy z Kazachstanu w okresie styczeń-wrzesień 2021 roku stanowił aż 76,9% zakupionej pszenicy za granicą, import mąki odpowiednio 81,6%, a makaronów – 66,4%¹². W analogicznym okresie Tadżykistan dokonał importu 903 tys. ton pszenicy i 54,5

¹¹ Kazachstan. Informator ekonomiczny, Gov.pl, <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie>, dostęp 20.01.2022.

¹² Туркменистан продолжает закупать дефицитные продукты в странах ЕАЭС, Hronikatm.com, <https://www.hronikatm.com/2020/12/eu-imports-september/>, dostęp 20.01.2022.

tys. mąki, co stanowiło ponad 60% zakupów zagranicznych¹³. Podobne wyniki odnotował Kirgistan – w ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy 2021 roku 56% sprowadzonej do kraju pszenicy pochodziło z Kazachstanu¹⁴. Uzbekistan jako najludniejsze państwo regionu zaimportował z Kazachstanu aż 2,3 mln ton pszenicy, 283,5 tys. ton mąki, 47,8 tys. ton jęczmienia oraz 26,1 tys. ton ryżu. Kazachstan stanowi też ważnego dostawcę mięsa – w 2021 roku eksport mięsa przekroczył 60 mln USD¹⁵.

Protesty w Kazachstanie stały się przyczyną wprowadzenia przez prezydenta Kasyma Tokajewa trwającego 6 miesięcy memorandum, zakazującego wywozu bydła poza granicę, jak również wywozu innych płodów rolnych przez 3 miesiące¹⁶. **Decyzja ta stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa żywnościowego państw sąsiednich.**

Memorandum Tokajewa znacząco wpłynęło na pogorszenie zaopatrzenia w turkmeńskich sklepach, które i tak jest bardzo ograniczone od 2015 roku. W obecnej sytuacji zaczyna brakować nawet mąki do wypieku chleba. Podobny problem może dotknąć także biedne Tadżykistan i Kirgistan. W Uzbekistanie natomiast obywatele szykują się na kolejną podwyżkę cen mięsa, która może skutecznie wykluczyć ten produkt z jadłospisu biedniejszych warstw społeczeństwa.

Destabilizacja niepotrzebna nikomu

Kazachstan odgrywa kluczową rolę w regionalnym i światowym łańcuchu dostaw. Utrzymująca się destabilizacja uderzyłaby w wiele rynków państw europejskich, sąsiednich republik, Rosji i Chin. Stąd misja pokojowa OUBZ miała na celu zapobiegnięcie przerwaniu jednego z kluczowych szlaków komunikacyjnych, który i tak ze względu na pandemię Covid-19 odnotowuje przestoje wpływające na ograniczenie dostępności wybranych dóbr konsumpcyjnych.

¹³ *Нефтепродукты, мука и пшеница составили свыше 16% от общей суммы импорта Таджикистана*, Avesta.tj, <https://avesta.tj/2021/12/29/nefteprodukty-muka-i-pshenitsa-sostavili-svyshe-16-ot-obshhej-summy-importa-tadzhikistana/>, dostęp 20.01.2022.

¹⁴ *Кыргызстан увеличил импорт пшеницы на 11%*, E-cis.info, <https://e-cis.info/news/567/96959/>, dostęp 20.01.2022.

¹⁵ *Как ситуация в Казахстане может повлиять на экономику Узбекистана*, Gazeta.uz, <https://www.gazeta.uz/ru/2022/01/07/kaz-uzb/>, dostęp 20.01.2022.

¹⁶ *В Казахстане запретили вывоз скота за рубеж для стабилизации цен*, RIA NOVOSTI, <https://ria.ru/20220106/kazakhstan-1766743004.html>, dostęp 20.01.2022.

O AUTORZE

Krystian Pachucki-Włosek. Absolwent studiów eurazjatyckich i stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Obecnie doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych UJ. Zainteresowania naukowe dotyczą szeroko pojętego bezpieczeństwa, sytuacji polityczno-ekonomicznej w państwach Wspólnoty Niepodległych Państw ze szczególnym naciskiem na region Azji Środkowej. Autor kilkunastu artykułów naukowych dotyczących sytuacji w państwach postradzieckich. Redaktor naukowy publikacji „Kirgistan – oblicza transformacji” (2020), redaktor portalu *rynekwschodni.pl*.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.